

عملکرد بخش کتاب در برنامه دوم توسعه

○ مطالعه تطبیقی میان برآوردها و تحقق اجرایی
نشر کتاب در برنامه دوم توسعه (پایان نامه
کارشناسی ارشد)
○ فرزانه شکوری
○ استاد راهنما: دکتر عباس حری
○ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال

پایان نامه حاضر در پنج فصل: معرفی پژوهش، تحلیل برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی با تکیه بر عوامل مؤثر در نشر کتاب، تجزیه و تحلیل یافته‌ها، بررسی تطبیقی میان برآوردها و تحقق اجرایی نشر کتاب در برنامه دوم توسعه و نتیجه‌گیری و پیشنهادها تنظیم شده است.

در فصل اول آمده است: کتاب به عنوان قدیمی‌ترین کانال ارتباطی بین جوامع مختلف در همه ادوار و همه نسلها محسوب می‌شود و نشر کتاب نقطه‌ای است که نیازهای فرهنگی، ضرورت‌های اقتصادی و اهداف مختلف اجتماعی فکر و اندیشه و بسیاری چیزهای دیگر در آن نقطه به هم گره می‌خورند. بدین لحاظ نشر کتاب و شاخصهای مرتبط با آن به عنوان یکی از مهمترین معیارهای ارزیابی برای تشخیص سطح توسعه‌یافتگی فرهنگی و علمی هر جامعه‌ای محسوب می‌شود.

برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که به عنوان یکی از گسترده‌ترین برنامه‌ریزیها در سطح ملی و در ابعاد مختلف در دهه دوم

هدف از این پژوهش استخراج اهداف نشر کتاب در برنامه دوم توسعه و تطبیق عملکرد برنامه با آن، به منظور تعیین میزان تحقق اهداف کیفی و کمی نشر کتاب در برنامه دوم است و فایده آن این است که احتمالاً نتایج این پژوهش دستاوردهای حاصل از برنامه‌ریزی این دوره را در خصوص نشر کتاب مشخص خواهد کرد و شناخت نقاط قوت و ضعف آن را نیز منجر خواهد شد و ان شاء... فتح بابی برای تامل بیشتر در برنامه‌ریزیهای آتی در خصوص نشر کتاب باشد.

روش پژوهش در این تحقیق کتابخانه‌ای بوده و چون در جهت کشف اختلافها و تشابهات بین برآوردها و عملکردهای نشر کتاب در برنامه دوم توسعه نیز بوده از روش تطبیقی مدد جسته است.

جامعه مورد مطالعه عبارتند از: اسناد و مدارک مربوط به برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی و آمار و اطلاعات ثبت شده حاصل از عملکرد سالانه برنامه در دفاتر ثبت و کتابها.

از آنجا که تأثیرات فعالیت‌های فرهنگی عمدتاً کیفی

بعد از انقلاب اسلامی مطرح است از سال ۱۳۷۴ شروع و تا پایان سال ۱۳۷۸ به طول انجامید. در این برنامه اهداف مختلفی در زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی در اشکال کمی یا کیفی مشخص گردید و همراه با خط مشی‌های سالانه در راه رسیدن به آن اهداف حرکت کرد. بخشی از اهداف تعیین شده در برنامه دوم توسعه در زمینه موضوعهای فرهنگی است و نشر کتاب یکی از زیرمجموعه‌های این بخش محسوب می‌شود.

در این پژوهش شاخصهای کمی نشر کتاب در برنامه دوم توسعه مشخص گردید و عملکرد برنامه دوم توسعه نیز با روشهای مختلف به دست آمد و سپس با اهداف تعیین شده در برنامه دوم توسعه تطبیق داده شد.

پرسشهای اساسی مطرح شده در این پژوهش عبارتند از:

- ۱- تحولات کمی نشر کتاب در سالهای برنامه دوم چگونه است؟
- ۲- آیا در طول سالهای برنامه دوم توسعه، نشر کتاب به اهداف پیش بینی شده دست یافته است؟

است، برنامه‌ریزیهای فرهنگی از پیچیدگی خاص خود برخوردار است و در جریان این برنامه‌ریزیها خصوصاً در زمینه نشر کتاب هنگامی که به مرحله تعیین ارقام و کمیتهای می‌رسیم تعیین معیار و ضوابطی که بتوان به کمک آن درصد رشد را ارزیابی کرد و بسیار مشکل و گاه غیرممکن است و این یکی از محدودیتهای پژوهش بود؛ و دیگر این که کمبود آمار و اطلاعات در بخشهای مختلف بر روند حرکت پژوهش تأثیر منفی داشت.

در فصل دوم، اهداف برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی با تکیه بر عوامل مؤثر بر نشر کتاب مورد بررسی قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل اهداف کلان فرهنگی برنامه دوم و خط مشی‌های مورد نظر برای رسیدن به اهداف در پنج گروه ارائه شده است و عبارتند از:

- ۱- فرهنگی - اقتصادی؛ ۲- فرهنگی - اجتماعی؛
- ۳- فرهنگی صرف؛ ۴- فرهنگی - آموزشی؛ ۵- فرهنگی - سازماندهی.

اهداف کمی توسعه نشر کتاب در برنامه دوم توسعه به شرح ذیل است:

- افزایش تعداد عناوین و تیراژ کتاب به ۱۳۵۳۰ عنوان و ۱۱۰۷۰۰ هزار نسخه

- افزایش کمی تعداد عناوین و تیراژ کتب کودک و نوجوان به ۲۷۰۰ عنوان و ۵۶۰۰۰ هزار نسخه

- برگزاری ۴۰۰۰ نمایشگاه، سمینار، کنفرانس و مراسم فرهنگی در داخل کشور

- برگزاری ۶۴ نمایشگاه، سمینار، کنفرانس و مراسم فرهنگی در خارج از کشور

- افزایش میزان ظرفیت و امکانات فنی چاپ تا پایان برنامه به مرز ۶۶۰۰ ورق

نتیجه‌گیری پایان این فصل، وجه تمایز برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی با سایر برنامه‌های پنجساله قبلی دولت را، چه در دوران بعد از انقلاب اسلامی و چه قبل از آن، توجه و تأکید نسبتاً زیاد بر موضوعات فرهنگی می‌داند. در این برنامه تأکید زیادی بر خصوصی‌سازی فعالیتهای فرهنگی شده است. دولت پیش‌بینی کرده تا با کمک‌های مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی از فعالیتهای فرهنگی بخش خصوصی حمایت کند. پرداخت یارانه‌های مختلف جهت تشویق فعالان مسائل فرهنگی، به خصوص در زمینه چاپ و نشر برای کمک مستقیم و کاهش مالیاتها یا پرداخت تعرفه‌ها و عوارض کمتر برای فعالیتهای فرهنگی و چاپ و نشر برای کمک غیرمستقیم منظور نظر برنامه‌ریزان و سیاستگذاران دولتی در برنامه دوم توسعه بوده است.

هر چند حجم زیاد اعتبارات تخصیصی برای فعالیتهای فرهنگی دولتی، به خصوص در زمینه چاپ و نشر و نسبت بالای آن در مقایسه با اعتبارات مصروفه در فعالیتهای فرهنگی بخش خصوصی تا حدودی مغایرتی با هدف فوق دارد، ولی می‌توان اذعان داشت که در این برنامه توجه به بخش خصوصی قابل ملاحظه است.

در برنامه دوم توسعه در زمینه فعالیتهای فرهنگی گفته نشده است که برای دستیابی به اهداف تعیین شده از چه ساز و کارهایی باید استفاده کرد. برای مثال، در جایی صحبت از پر کردن اوقات فراغت گروههای خاص اجتماعی شامل بانوان، جوانان و نوجوانان شده است یا صحبت از هدایت جوانان و نوجوانان در عرصه ایمان مذهبی شده است، ولی سیاست و خط مشی مشخصی جهت رسیدن به این هدف مطرح نگردیده است.

فصل سوم در قالب ارقام و اعداد عملکرد برنامه دوم را به تفصیل مورد بررسی قرار داده است. هر یک از شاخصهای عمده‌ای که تصویر کمی از اهداف کیفی برنامه را نشان می‌داد در این فصل مطرح شده است. یکی از بزرگترین مشکلات بر سر راه تجزیه و تحلیل کمی عملکرد برنامه دوم کمبود آمار و اطلاعات بود. با این وجود

سعی شد از کلیه اطلاعات موجود استفاده شود. از آنجا که این تحقیق در سال آخر برنامه دوم توسعه انجام شده است و به تبع آن اطلاعاتی برای سال آخر برنامه موجود نبود لذا برای تکمیل اطلاعات ناقص و سال آخر برنامه از روشهای مختلف «برآورد» استفاده شده است.

استفاده از جداول و نمودارهای مختلف به طور وسیعی در این فصل عملی شده است و به جهت بررسی آمار و اطلاعات موجود از عملکرد برنامه دوم توسعه از شاخصها، درصدها، میانگینها و رشد متغیرها استفاده شده است.

از جمله اطلاعات اولیه و پایه‌ای برای این تحقیق اطلاعات جمعیتی کشور و یا به تعبیری طرف تقاضا برای کتاب است. به جهت اهمیت اطلاعات جمعیتی سعی شده است که از منابع موثق، اطلاعات کسب شود و سپس در چارچوبهای مورد نیاز به تجزیه و تحلیل آن پرداخته شود. قابل ذکر است که چون در تجزیه و تحلیل شاخصهای مختلف نیاز به محاسبه تغییرات یک متغیر یا رشد آن متغیر در طول سالهای برنامه محسوس بود، سال ۱۳۷۳، سال پایه در نظر گرفته شد و اطلاعات و آمار سال پایه در همه مواردی که رشد متغیر مورد نظر بوده ارائه شده است.

تیراژ و عناوین کتابهای منتشر شده طی سالهای برنامه دوم به عنوان بارزترین و مهمترین اطلاعات مربوط به مسئله چاپ و نشر در برنامه دوم، موضوع بعدی است که در این فصل به تفصیل ارائه شده است. در هریک از سالهای برنامه دوم و سال پایه تیراژ کتابهای منتشر شده به تفکیک موضوع در قالب جداول و نمودارهای مختلف عرضه شده و سپس در چارچوب جداول کلی، تیراژ و عناوین کتابهای منتشر شده تجزیه و تحلیل شده است. نمودارهای این مبحث کاملاً عملکرد برنامه دوم توسعه درباره تیراژ و عناوین کتابهای منتشر شده را نشان می‌دهد. در بخش بعدی اطلاعات جمعیتی و اطلاعات مربوط به تیراژ و عناوین کتابهای منتشر شده در سالهای برنامه دوم و سال پایه با یکدیگر تلفیق شده و شاخصهای مختلف سرانه از عملکرد برنامه دوم در خصوص تیراژ و عناوین کتابها به دست آمده است.

از جمله موضوعات مورد توجه برنامه دوم توسعه، گروه جمعیتی کودکان و نوجوانان است. بدین لحاظ تیراژ و عناوین کتابهای منتشر شده با موضوع کودکان و نوجوانان به تفصیل در بخش بعدی مورد توجه قرار گرفته است. در همین رابطه شاخصهای مختلف از جمله سرانه کتاب برای کودکان و نوجوانان بررسی شده است و تغییرات این قبیل شاخصها در طول برنامه دوم تجزیه و تحلیل شده است.

موضوع مهم دیگری که مورد توجه برنامه دوم توسعه بود، اشاعه افکار دینی در قالب انتشار کتابهای مختلف با موضوعات دینی است. به منظور نشان دادن عملکرد برنامه

در ابتدای برنامه، یعنی سال ۱۳۷۴ جمعیت کل کشور ۵۹/۱۸ میلیون نفر بوده است. و در سال ۱۳۷۸ به رقم ۶۲/۷۲ میلیون نفر رسیده است. به تعبیری حدود ۳/۵۴ میلیون نفر به جمعیت کشور افزوده شده است. به طور متوسط طی سالهای برنامه، جمعیت با نرخ رشدی برابر ۱/۴۶۴ درصد افزایش پیدا کرده است. با این جمعیت در سال پایانی برنامه دوم توسعه به ازای هر ۱۰۰ نفر فقط ۱۶۸/۵ جلد کتاب منتشر شده است. در صورتی که در برنامه دوم توسعه پیش بینی شده بود که در سال پایانی، ۱۷۶ جلد کتاب در مقابل ۱۰۰ نفر جمعیت در دسترس باشد. در برنامه دوم پیش بینی شده است که هر عنوان کتاب ۴۶۳۶ نفر از جمعیت کشور را در سال پایانی برنامه پوشش خواهد داد. لیکن عملکرد برنامه نشان داد در سال ۱۳۷۸ برای هر ۳۰۳۸ نفر یک عنوان کتاب منتشر شده است. بنابراین در زمینه تیراژ و عناوین کتاب تا حدودی اهداف برنامه دوم جامه عمل پوشید.

نوسانات در موضوع کتابهای منتشر شده در طول سالهای برنامه دوم علاوه بر نوسانات در تیراژ و عناوین کتابهای منتشر شده، از جمله شاخصهای ارزیابی برنامه دوم توسعه بود. توزیع عناوین بین موضوعهای فوق نشان دهنده آن است که در طول برنامه دوم توسعه همان طور که در اهداف برنامه دوم آمده است، موضوع کتاب دینی از حیث تعداد عناوین همیشه رتبه اول را به خود اختصاص داده است؛ و موضوع کتاب کودکان و نوجوانان رتبه دوم را دارد.

تیراژ متوسط کتابهای کودکان و نوجوانان در تمام سالهای برنامه رتبه اول و پس از آن تیراژ کتابهای دینی رتبه دوم را داشته است. لذا می توان گفت برنامه دوم در این زمینه به اهداف کیفی پیش بینی شده خود جامه عمل پوشانده است. در زمینه اهداف کمی، کتابهای منتشر شده کودک و نوجوان در سال پایانی برنامه دوم پیش بینی رقم ۵۶ میلیون جلد بوده که در عملکرد رقم ۳۰ میلیون به دست آمده و به این ترتیب فقط به ۵۴ درصد از هدف خود دست یافته است.

تیراژ متوسط کتابهای کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۷۸ به ۹۸۳۹ جلد رسیده است؛ در صورتی که در برنامه رقم ۲۰۷۴۱ جلد برای تیراژ متوسط مطرح بوده است؛ و این یعنی انحراف عملکرد از اهداف برنامه با بیش از ۵۳ درصد. در سال ۱۳۷۸ در مقابل هر ۱۰۰ نفر جمعیت ۶ تا ۱۴ ساله، ۱۲۴ جلد کتاب منتشر شده است؛ در صورتی که این رقم برای سال پایانی ۳۳۶ جلد کتاب برای ۱۰۰ نفر جمعیت ۶ تا ۱۴ ساله بوده است. براین اساس بیش از ۶۳ درصد عملکرد سال ۱۳۷۸ از اهداف برنامه انحراف داشته است. همچنین در برنامه پیش بینی شده که در سال ۱۳۷۸ یک عنوان کتاب برای ۵۹۲۷ نفر جمعیت ۶ تا ۱۴ ساله باسواد چاپ شود؛ لیکن عملکرد نشان داد که یک عنوان کتاب در سال پایانی برنامه ۶۳۸۱ نفر را پوشش داده است. به تعبیری ۸ درصد انحراف منفی در این زمینه مشاهده می شود.

سایر اهداف برنامه که در این تحقیق قابل ارزیابی است به شرح ذیل است: یکی از اهداف برنامه دوم توسعه گسترش فرهنگ اسلامی از طریق نشر کتابهای دینی،

در این زمینه نیز مبحثی اختصاص داده شده است. لذا با ارائه شاخصهای مختلف در خصوص تیراژ و عناوین کتابهای دینی سعی شده است تصویری روشن از عملکرد برنامه دوم توسعه در این زمینه مطرح شود.

بررسی اطلاعات مالی - اقتصادی در خصوص فعالیت ناشران می تواند شاخصهای مالی مناسبی برای تجزیه و تحلیل عملکرد برنامه دوم توسعه در زمینه چاپ و نشر کتاب را به دست دهد. میزان اعتبارات مصوب در بودجه دولت برای حمایت از چاپ و نشر، میزان خرید کتاب از ناشران و اعتبارات تخصیص یافته برای این منظور و پرداخت وامهای بانکی به ناشران از جمله اطلاعات مالی مهمی هستند که عملکرد مالی - بودجه ای برنامه دوم توسعه در فعالیت چاپ و نشر کتاب را از دیدگاه دولت مطرح می سازد. لذا بخشی نیز به این موضوع اختصاص یافته و با ارائه جداول، نمودارها و شاخصهای مربوطه مطرح شده است.

مبحث بعدی، فعالیتهای غیرمالی دولت در زمینه چاپ و نشر و توزیع کتاب است. در طی سالهای برنامه دوم تعدادی نمایشگاه کتاب در تهران و شهرستانها برگزار شده است. چگونگی برگزاری این قبیل نمایشگاهها، تعداد ناشران شرکت کننده در نمایشگاه بین المللی کتاب تهران و عناوین عرضه شده، شاخصهای قابل توجهی برای نشان دادن عملکرد برنامه دوم برای جلب بیشتر متقاضیان کتاب به دست می دهد.

شاخصهای بعدی مورد توجه این تحقیق درباره اجازه

تاسیس موسسات و شرکتهایی است که به نوعی در فعالیتهای چاپ و نشر هستند، و در قالب جداول و نمودارهای مربوط ارائه شده است.

با توجه به اینکه موسسات لیتوگرافی و چاپخانه ها، عامل اصلی تولید کتاب هستند، مبحث بعدی، عملکرد این قبیل کارگاههای صنعتی را در طول برنامه دوم توسعه ارائه می کند. تعداد کارگاههای انتشار و چاپ و ارزش تولیدات آنها از جمله اطلاعاتی است که در این مبحث با تهیه شاخصهای مربوط به آنها مورد نظر واقع شده است. عرضه کاغذ در کشور، چه از راه تولید داخلی و چه از راه واردات، به منزله اصلی ترین ماده اولیه برای تولید کتاب، شاخص و معیار آخری است که در این فصل به آن پرداخته شده است.

بدین ترتیب، براساس این مطالب و با استفاده از شاخصهای مختلف، عملکرد برنامه دوم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۴-۱۳۷۸) در خصوص نشر کتاب، تا آنجا که امکان داشت ارائه شده است.

در فصل چهارم با استفاده از اطلاعات فصل سوم، اهداف کمی نشر کتاب مورد ارزیابی قرار گرفته و سپس سایر اهداف اشاره شده در برنامه دوم توسعه در زمینه فعالیتهای جانبی نشر کتاب ارزیابی شده است.

از جمله اهداف برنامه دوم، رشد تیراژ و عناوین کتاب به میزان ۱۱۰/۷ میلیون جلد و ۱۳۵۲۰ عنوان بوده که تنها در مورد تعداد عناوین کتابها به هدف برنامه نزدیک شده است.

قرآن و ترجمه‌های مختلف آن به زبانهای دیگر و نشر آثار امام خمینی (ره) است. لذا نظر به اینکه هدف‌گذاری کمی در این زمینه نشده است، نمی‌توان میزان انحراف عملکرد از اهداف برنامه را نشان داد. در طول سالهای برنامه دوم، ۷۸/۴ میلیون جلد کتاب با موضوعهای دینی منتشر شده است. این تعداد تیراژ نزدیک به ۲۱ درصد تیراژ کل کتابهای منتشر شده در برنامه دوم توسعه را تشکیل می‌دهد، در مقایسه با موضوعهای دیگر کتابهای منتشر شده میزان قابل توجهی از موضوعات کتابهای منتشر شده به کتابهای دینی اختصاص داده شده است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که برنامه برای این هدف خود، یعنی اشاعه فرهنگ اسلامی تلاش نموده است. تعداد عناوین کتابهای دینی تقریباً ۲۰ درصد، عناوین کتابهای منتشر شده را تشکیل می‌دهد.

از جمله سیاستهای مورد تأکید در برنامه دوم توسعه، استمرار کمکهای مستقیم دولت برای حمایت از چاپ و نشر است. لذا مبلغ ۱۰۸۰۰۰ میلیون ریال جهت حمایت از چاپ و نشر اعتبار مالی در نظر گرفته شده است و در سالهای پایانی این کمکها افزایش یافته و به حداکثر خود رسیده است.

سیاست دیگری که در زمینه حمایت دولت از چاپ و نشر کتاب در طول سالهای برنامه دوم اجرا شده است، خرید کتاب توسط دولت است. در طول سالهای برنامه، میزان خرید کتاب توسط دولت بجز سال ۱۳۷۷ که کاهش پیدا کرده است، بقیه سالها روند صعودی داشته و این امر نشان از عزم دولت جهت حمایت از فعالیتهای چاپ و نشر در برنامه دوم توسعه است.

دولت در برنامه دوم با ایجاد تسهیلات بانکی برای ناشران سعی کرده است که از آنها حمایت غیرمستقیم به عمل آورد. در برنامه دوم توسعه مبلغ ۳۵۹۴۸۱ میلیون ریال تسهیلات بانکی در اختیار ناشران قرار گرفته است. از کل مبلغ فوق ۶۶ درصد آن در سال ۱۳۷۷ پرداخت شده و بقیه آن در سالهای دیگر برنامه پرداخت شده است. قابل توجه است که در سال ۱۳۷۷، قیمت کل کتابهای منتشر شده ۵۳۰۶۰۵ میلیون ریال بوده است. در همین سال، مبلغ ۲۳۷۰۵۰ میلیون ریال تسهیلات بانکی به ناشران پرداخت شده است، به تعبیری حدود ۴۵ درصد از کل ارزشهای کتابهای منتشر شده، وام در اختیار ناشران قرار گرفته است که رقم قابل توجهی است.

کمک دیگری که به طور غیرمستقیم می‌توان نام برد، اجازه افزایش قیمت کتابهای منتشر شده است. متوسط قیمت هر جلد کتاب در طول سالهای برنامه روند فزاینده‌ای داشته است. هر چند این روند، بجز سال ۱۳۷۷ فاصله چشمگیری با نرخ تورم دارد. ولی نسبت متوسط قیمت کتاب در سال برنامه یعنی ۱۳۷۴ به سال آخر برنامه یعنی ۱۳۷۸، ۱/۵ برابر شده است.

در مجموع می‌توان گفت که هر چند در زمینه حمایت از چاپ و نشر کتاب، اهداف کمی در برنامه دوم پیش بینی نشده است، ولی حداقل چهار سیاست مذکور به طور مستقیم و غیرمستقیم در زمینه حمایت از چاپ و نشر کتاب به مرحله اجرا گذاشته شده است.

در خط مشی‌های اعلام شده در برنامه دوم توسعه در

رابطه با نشر کتاب به موارد دیگری چون: توزیع بن خرید کتاب، برگزاری نمایشگاههای کتاب تهران و استانهای کشور، واگذاری فعالیتهای دولت در زمینه چاپ و نشر به بخش خصوصی، افزایش ظرفیت و تعداد چاپخانه‌ها و موسسات لیتوگرافی، فراهم آوردن تسهیلات لازم برای گسترش صنایع داخلی در خدمت چاپ و نشر و توسعه و ارتقاء کمی و کیفی صنایع وابسته به این بخش به ویژه تولید کاغذ و انتشار و چاپ، پرداخته شده است.

در برنامه دوم توسعه مجموعاً ۳۱۸۱۵۹۴ تن کاغذ و مقوا در کشور عرضه شده است که بیش از ۶۰ درصد این رقم از طریق واردات کاغذ به کشور تامین شده است. با این وجود بررسی سالهای برنامه دوم توسعه نشان می‌دهد که واردات کاغذ از نظر تناژ، با یک روند نزولی و تولید کاغذ داخلی با یک روند صعودی مواجه بوده است. ولی میزان کاغذ عرضه شده در کشور در طی سالهای برنامه دارای یک روند نزولی است.

در سال ۱۳۷۴ میزان عرضه کاغذ ۷۱۴۰۳۲ تن بوده است؛ در صورتی که در سال ۱۳۷۸ این میزان به ۵۱۵۰۳۲ تن می‌رسد. با حدود ۲۰ هزار تن کاهش در عرضه کاغذ از سال اول به سال آخر برنامه و با توجه به افزایش جمعیت (در حدود ۳۱۵۴ میلیون نفر) در طی سالهای برنامه دوم توسعه، سرانه عرضه کاغذ از ۱۲ کیلوگرم برای هر نفر در سال ۱۳۷۴ به ۸ کیلوگرم کاغذ برای هر نفر در سال ۱۳۷۸ کاهش پیدا کرده است. این کاهش ۳۳ درصدی یکی از نامناسبترین نتایج به دست آمده از برنامه دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ا. است.

فصل پنجم اختصاص به نتیجه‌گیری و پیشنهادهای دارد در این فصل آمده است:

○ تیراژ کتابهای منتشر شده در سال پایانی برنامه ۴/۶ درصد انحراف منفی از هدف تیراژ کتاب در سال آخر برنامه دوم توسعه روبه رو بوده است.

○ در سال آخر برنامه، تیراژ به ازای هر ۱۰۰ نفر جمعیت کشور ۴/۳ درصد از هدف برنامه دوم توسعه انحراف داشته است.

○ در سال آخر برنامه، تیراژ کتابهای کودکان و نوجوانان ۶۳ درصد انحراف منفی از هدف برنامه دوم دارد.

○ عملکرد تیراژ متوسط کتابهای منتشر شده کودکان و نوجوانان ۶۰ درصد انحراف منفی از هدف برنامه در این موضوع را نشان می‌دهد.

○ در سال پایانی برنامه تعداد عناوین کتابهای منتشر شده ۵۲ درصد انحراف مثبت از اهداف برنامه داشته است.

○ هدف برنامه دوم در مورد پوشش جمعیتی هر عنوان کتاب ۳۴/۵ درصد انحراف مثبت از عملکرد در برنامه در سال پایانی آن دارد.

○ عملکرد برنامه در مورد پوشش جمعیت بزرگسالان کشور برای هر عنوان کتاب ۱۲ درصد انحراف مثبت دارد.

○ عملکرد برنامه در مورد پوشش جمعیت بالقوه کتابخوان کشور با یک عنوان کتاب، ۱۱ درصد انحراف مثبت داشته است.

○ تعداد عناوین کتابهای کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۷۸ بیش از ۷ درصد انحراف منفی نسبت به هدف برنامه

دوم توسعه در خصوص تعداد عناوین کتابهای کودکان و نوجوانان داشته است.

○ هر عنوان کتاب کودک و نوجوانان برای شماری از جمعیت باسواد کودک و نوجوان ۸ درصد انحراف منفی از عملکرد داشته است.

○ کاهش عرضه کاغذ از ۱۲ کیلوگرم برای هر نفر در سال اول برنامه به ۸ کیلوگرم برای هر نفر در سال پایانی برنامه انحراف منفی از هدف برنامه را نشان می‌دهد.

○ همچنین تطبیق میان پیش بینی‌های برنامه دوم در زمینه اهداف کیفی نشر کتاب با عملکرد برنامه دوم توسعه با در نظر گرفتن موضوعهای ذیل صورت گرفته است.

○ توزیع عناوین بین موضوعهای مختلف در تمام سالهای برنامه دوم توسعه موضوع کتابهای دینی از حیث تعداد عناوین رتبه اول را به خود اختصاص داده که همسو با گسترش فرهنگ و دانش اسلامی است.

○ در توزیع عناوین با موضوعهای مختلف کتابهای کودکان و نوجوانان از حیث تعداد عناوین رتبه دوم را به خود اختصاص داده که همسو با هدف برنامه در رابطه با توجه به گروههای خاص جمعیتی به خصوص کودکان و نوجوانان است.

○ ۲۱ درصد تیراژ کل کتابهای منتشر شده در برنامه دوم توسعه با موضوعهای دینی است.

○ ۲۰ درصد کل عناوین کتابهای منتشر شده در خصوص کتابهای دینی است.

○ رشد سالیانه کمکهای مستقیم دولت به ناشران در طول سالهای برنامه همسو با سیاستهای حمایت از نشر کتاب است.

○ روند صعودی خرید کتاب در طی سالهای برنامه دوم نشان دهنده همسو بودن عملکرد با اهداف برنامه است.

○ حفظ سطح پرداخت تسهیلات بانکی در طی سالهای برنامه دوم به ناشران همسو با سیاست حمایت از آنهاست.

به منظور غنی کردن امور نشر و به دست آوردن راهکارهای علمی جدید، دستیابی به معیارها و شاخصهای ارزیابی برای محک زدن به عملکرد برنامه‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی در زمینه فعالیتهای نشر کتاب ضروری است. مطالعات تئوریک و استفاده از اطلاعات جامع کلیه برنامه‌های اقتصادی انجام شده در کشور و به دست آوردن شاخصهایی برای تعیین موفقیت یا عدم موفقیت هر برنامه از جمله راهکارهای نو برای این مطالعه است. همچنین مطالعه و به دست آوردن معیارهایی که بتوان با استفاده از آنها سطح حداقل برخورداری جامعه از میزان مشخصی از تیراژ سرانه یا پوشش جمعیتی هر عنوان را تعیین کرد.

و در خاتمه، از آنجا که ارزیابی هر برنامه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی می‌تواند نقاط ضعف و قوت برنامه را مشخص نموده و برای برنامه‌های بعدی مورد استفاده قرار گیرد، پیشنهاد می‌شود به منظور ادامه این مطالعه و تکمیل آن ارقام قطعی سال آخر برنامه در اختیار قرار داده شود و مجدداً این بررسی با ارقام نهایی مجدداً انجام و نتایج حاصل برای اصلاح سیر و اهداف برنامه سوم به کار گرفته شود.